

SPECIFICKÉ PORUCHY UČENÍ

Poruchy učení jsou souhrnným označením různorodé skupiny poruch, které se projevují zřetelnými obtížemi při nabývání a užívání takových dovedností, jako je mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování nebo počítání.

Tyto poruchy jsou vlastní postiženému jedinci a předpokládají dysfunkci centrálního nervového systému. (Matějček 1993)

Členění poruch učení :

- Dysgrafie - postihuje písemný projev, který bývá nečitelný, dítě si obtížně pamatuje písmena, obtížně je napodobuje.
- Dyskalkulie - je vývojová porucha učení v matematice s výrazněji narušenou vnitřní strukturou vloh pro matematiku při normální úrovni a struktuře všeobecné inteligence s výjimkou matematického faktoru.
- Dyslexie - je vývojová porucha čtení. Projevuje se potížemi při zvládnutí čteného textu – dyslektik vypouští či zaměňuje slova a písmena.
- Dysmúzie - je definována jako špatná funkce hudebního vnímání.
- Dysortografie - je porucha učení postihující pravopis. Nezahrnuje však celou gramatiku, vztahuje se převážně na tzv. specifické dysortografické jevy, kterými jsou rozlišování dlouhých a krátkých samohlásek, rozlišování slabik dy-di, ty-ti, ny-ni, rozlišování sykavek, přidávání a vynechávání písmen, popř. slabik, nezvládnutí hranic slov v písmu. Patří sem i problematika nevhodné aplikace gramatických jevů v diktátech.
- Dyspinxie - představuje specifickou poruchu kreslení, která je charakteristická nízkou úrovní kresby.
- Dyspraxie - specifická vývojová porucha motorických funkcí.
- ADHD, ADD, LMD - hyperkinetické a hypokinétické poruchy

DYSGRAFIE

Dysgrafie bývá často zahrnuta pod pojmem dyslexie. Postihuje písemný projev, který bývá nečitelný, dítě si obtížně pamatuje písmena, obtížně je napodobuje.

Projevuje se také výraznými obtížemi v osvojování psaní, tj. při učení se tvarům jednotlivých písmen nebo celkovou nápadnou formální neobratností písemného projevu. Úzce souvisí s dysortografií a velmi často se objevují společně.

I dítě s dysgrafií může psát čitelně, když má na psaní neomezený čas. Zpočátku je porucha často považována za lenost, protože psaní je velmi únavné a děti rychle vyčerpá.

Dysgrafik se nenaučil psát, ačkoliv netrpí žádnou smyslovou vadou ani žádnou závažnou poruchou pohybovou a ačkoliv nemá žádné závažné nedostatky v oblasti inteligence ani v oblasti citových vztahů. Takové dítě nedovede napodobit tvary písmen, nepamatuje si je, zaměňuje je, zrcadlově obrací.

Zpravidla píše toporně a křečovitě, takže písmo má někdy zcela zvláštní ráz, a to nikoliv proto, že by dítě trpělo nějakou vadou hybnosti, ale že si s tvary písmen prostě neví rady. U takových dětí pak

Důležité upozornění: Kopírování a šíření tohoto materiálu se doporučuje!

zpravidla nacházíme i jiné nápadnosti, které svědčí nejspíše o LMD na podkladě určitého poškození mozku.

Vady při specifických poruchách psaní

- Pohybové potíže s plánováním pohybu. Při těchto potížích umí dítě provádět všechny úkony potřebné k utvoření jednotlivých písmen, ale neumí tyto úkony provést postupně a nepřerušovaně. Vadu lze pozorovat i u dospělých, kteří utrpěli poškození určitých částí mozku. Může být také spojena s celkovou neobratností a řečovými problémy (verbální dyspraxie).
- Vada vizuálního vnímání. Vada vizuálního vnímání se týká postupu při rozpoznávání písmen. Děti tak mají potíže s rozeznáváním tvaru a umístění písmen. Poruchu nezapřičiňuje špatná funkce očí, ale porucha mechanismu, kterým mozek interpretuje podněty přenášené z očí. Takové děti často tvoří písmena extrémně komplikovaným a pohodlným způsobem. Mohou psát písmena přes sebe, psát kostrbatě nebo dělat velké mezery mezi písmeny.
- Špatné držení tužky. Někdy může být za poruchu psaní považován nízký svalový tonus v malých svalu rukou. Svalový tonus je měřen jako stupeň odporu pocíťovaného, když testující pohybuje uvolněnými svaly. Nízký tonus proto znamená určitou ochablost svalů. Ale je nepravděpodobné, že by to bylo úplné vysvětlení jejich potíží.
- Poruchy vizuální paměti. Porucha spočívá v neschopnosti zapamatovat si tvar písmen. Vada se objevuje zřídka – děti sice opisují dobře, ale neumějí psát podle diktátu.
- Vada prostorové orientace. Tato vada by vysvětlovala, proč mají některé děti zvláštní potíže s uspořádáním písma na stránce.
- Snížená rychlost zpracování. Porucha se může vyskytnout u dětí, které píšou velmi pomalu. Proces psaní je normální, ale tak zpomalený, že když se dítě pokouší psát normální rychlostí, tak se písmo stane neuspořádaným.
- Písemný projev dítěte s dysgrafií obsahuje mnohotvárné a mnohočetné chyby, které nemůžeme vysvětlit neznalostí gramatických pravidel. Dysgrafické děti mají někdy tak nezvládnutý rukopis, že samy své poznámky v sešitě nepřečtou.

Psaní přecvičených leváků má někdy též ráz jako psaní dětí s mírnějšími motorickými defekty, není však dysgrafií v pravém slova smyslu.

Písmo dysgrafiků odčerpává příliš pozornosti dítěte, takže se jí nedostává na kontrolu obsahu a pravopisných pravidel.

Dysgrafické děti rády píšou příběhy nebo povídky. Některé se těžko luští, protože děti mnoho slov komolí a nerespektují gramatická pravidla. Je ale dobré respektovat jejich potřebu psát, podněcovat jejich snahu a projev kladně hodnotit. Největší chybou by bylo dítěti nejprve opravovat chyby. Může tak dojít k zablokování jejich talentu a odradí je to.

Lékař posoudí, zda se u dítěte nevyskytuje motorická (pohybová) nebo vizuální porucha. Zjistí, zda dítě nemá příznaky slabosti a jestli v psaní nebrání třes nebo jiné nedobrovolné pohyby ruky.

Psycholog může provést i jiné zkoušky – např. test kreslení a test zrakové vnímavosti.

Klíčovým obdobím pro rozvoj osobnosti dítěte je první ročník. Negativním rysem je přílišné zaměření pozornosti učitelů na vyhledávání dětí s poruchami již v prvním pololetí 1. ročníku a výzvy k návštěvě pedagogicko-psychologické poradny.

V prvním ročníku nejčastěji signalizují poruchy psaní tyto projevy:

- Držení psacího náčiní je křečovitě nebo nesprávné.
- Dítě tlačí na psací náčiní, není schopno provádět plynulé tahy.
- Obtížně si pamatuje a napodobuje tvary písmen.
- Písmo je neurované, kostrbaté, tvary písmen jsou téměř nečitelné.
- Písmena jsou nestejně veliká. Přepisování je neúčinné. Mnohdy se stává, že přepisovaný úkol je horší než úkol původní.
- V diktovaných slabikách nebo slovech píše dítě pouze některá písmena, většinou ta, která jsou zvukově výrazná, nebo ta, která si pamatuje.
- Dítě nepíše čárky, háčky, neslyší všechna písmena správně.

Nelze však soudit podle izolované poruchy (chyby) v psaní, že jde o specifickou poruchu psaní (dysgrafii). Pozorování musí být zaměřeno na celou osobnost dítěte, na jeho vztahy s okolím i na vztah ke školní práci. Významný je i způsob adaptace na školu.

DYSKALKULIE

Existuje určité procento dětí, u nichž se vyskytují problémy v matematice. Jde převážně o děti slabomyslné s nízkou úrovní rozumových, i matematických schopností, ale kromě nich se sem řadí děti, které při normální úrovni inteligence mají narušené speciální matematické schopnosti. Důsledkem toho je pak zaostávání dítěte ve schopnosti osvojit si matematické pojmy a vztahy a manipulovat s nimi.

„Vývojová dyskalkulie – je vývojová porucha učení v matematice s výrazněji narušenou vnitřní strukturou vloh pro matematiku při normální úrovni a struktuře všeobecné inteligence s výjimkou matematického faktoru. Při dyskalkulii je jedna nebo více komponent struktury matematických schopností jako takových výrazně retardována, zatímco ostatní vykazují normální, nanejvýš jen druhotně mírně sníženou úroveň.“

Dyskalkulie se projevuje přibližně u 5 – 6% dětí. Ačkoliv tyto děti nejsou po intelektové stránce opožděné (IQ 90 a více), mají v různých oblastech matematiky problémy.

Košč uvádí dva typy matematických schopností, které rozlišuje G. Rose a R. Meinander:

- Schopnost poznat nebo si pamatovat vzorce, pravidla a důkazy.
- Schopnost uplatňovat tyto postupy při řešení úloh.

Podle Košče je v matematické schopnosti důležité rozlišovat alespoň tyto základní složky:

- Numerický faktor, který se uplatňuje při manipulaci s číselnými daty (rychle a přesně vykonávat výpočty).
- Prostorový faktor, který je důležitý v geometrii, ale i v aritmetice.
- Verbální faktor, který se uplatňuje především při řešení slovní formulace příkladů.
- Faktor usuzování, který má hlavní podíl na počítání z paměti.
- Faktor všeobecné inteligence, který tvoří pozadí všech matematických úkonů a který souvisí především s faktorem usuzování.

Matematická schopnost podle Cannisia v podstatě zahrnuje:

- Schopnost vědět nebo odhalovat vztahy, způsoby jejich spojení a vytvářet z nich závěry.
- Schopnost vyvozovat vztahy, vyčleňovat z daných dat skutečnosti, které nebyly jasně stanovené.
- Pohotovost manipulovat s určitými symboly, schopnost řešit abstraktní situace bez konkrétních pomůcek.
- Schopnost analyzovat situaci, rozlišovat podstatné a nepodstatné, organizovat postupnost kroků vedoucích k řešení.

Kalkulastenie – mírné narušení matematických schopností, které se ještě nepovažuje za vývojovou poruchu učení. Dítě má normální schopnosti pro matematiku, ale vlivem působení vnějších faktorů nejsou rozvinuty v potřebné matematické vědomosti a dovednosti. To bývá podmíněno nedostatečnou nebo nesprávnou stimulací ze strany rodiny nebo školy.

Typy kalkulastenie:

- **Sekundární kalkulastenie** – selhávání v matematice, které vzniká jako odezva dítěte na nevhodné reakce, např. ze strany spolužáků, rodičů, ale i pedagogů, přičemž specifické a všeobecné předpoklady pro matematiku jsou zachovány.
- **Sekundární neurotická kalkulastenie** – matematické schopnosti jsou narušeny vlivem působení emocionálních, neurotizujících činitelů na dítě, např. nepodnětné rodinné zázemí, finanční a jiné problémy.
- **Pseudokalkulastenie** – příčinou může být jednotný způsob výuky, který neodpovídá typu osobnosti dítěte.
- **Hypokalkulie** – mírné narušení schopností pro matematiku, které se jeví jako podprůměrné, přitom jsou všeobecné rozumové předpoklady průměrné nebo mohou být i nadprůměrné a rovněž rodinné zázemí i příprava na školní výuku jsou zcela přiměřené.
- **Oligokalkulie** – kromě nízké úrovně rozumových schopností jsou zde i výrazně snížené předpoklady pro matematiku. Jedinec s touto poruchou je většinou vzděláván ve zvláštní škole.
- **Akalkulie** – představuje narušenou schopnost počítat a zvládnout i nejjednodušší početní operace a chápat matematické pojmy a vztahy. o tuto poruchu se jedná zpravidla tehdy, pokud jde o ztrátu rozvinutých početních dovedností, často v důsledku mozkového poškození.

- **Parakalkulie** – je výraznou kvalitativní odchylkou od normálních matematických schopností, např. dítě zaměňuje číselné pojmy a znaky s písmeny apod. Tato porucha je však často příznakem duševního onemocnění a vyskytuje se poměrně zřídka.

O akalkulii, dyskalkulii a oligokalkulii hovoříme tehdy, pokud se jedná o odchylku v matematických schopnostech, jejímž předpokladem je poškození mozkových center, které jsou anatomicko-fyziologickým substrátem mozkových center. Pokud jde o psychosociálně podmíněné nedostatky v oblasti matematických schopností, potom nemluvíme o poruše, ale o deficitu.

Podle charakteru deficitu můžeme rozlišovat pseudokalkulii, pseudodyskalkulii a pseudooligokalkulii. Když je zjištěna porucha matematických funkcí v rámci poruch všeobecných rozumových schopností, potom takovou poruchu nazýváme sekundární oligokalkulí.

U nás se otázkami dyskalkulie velmi důkladně zabýval L. Košč a rozdělil ji na tyto typy:

- **Verbální dyskalkulie** – porucha slovního označování množství a počtu předmětů, názvů číslic, číslovek, operačních znaků a matematických úkonů vůbec. Dítě nezvládá vyjmenovat číselnou řadu vzestupně a sestupně, nedokáže jmenovat řadu lichých nebo sudých čísel nebo jen ukázat daný počet prvků a slovně jej označit.
- **Praktognostická dyskalkulie** – porucha manipulace s předměty (kostky, apod.) nebo jejich symboly (čísllice, operační znaménka, apod.). Dítě není schopno vytvořit skupinu o daném počtu předmětů, dospět k pojmu přirozeného čísla, z toho vyplývají problémy s porovnáváním čísel, uspořádáním množiny přirozených čísel. v geometrii má potíže např. v seřazování předmětů podle velikosti, v rozlišování jednotlivých geometrických tvarů, se směrovou a stranovou orientací atd.
- **Lexická dyskalkulie** – porucha čtení matematických symbolů (čísllic, čísel, ale i operačních znaků). Při nejtěžší formě této poruchy není jedinec schopen číst izolované číslice nebo jednoduché operační znaky. Při lehké formě čte nesprávně vícemístné číslo s nulou uprostřed, zlomky, odmocniny, desetinná čísla apod. Příznačné jsou inverze, např. 26 čte jako 62, 9 jako 6 a opačně. Časté jsou záměny číslic v čísle při čtení nebo psaní, přetrvávají nejasnosti s pochopením významu poziční hodnoty číslic v čísle, tedy jednotek, desítek atd.
- **Grafická dyskalkulie** – je charakterizována narušenou schopností psát číslice, operační znaky, kreslit geometrické tvary atd. Jedinec má obtíže v psaní čísel v přiměřené a stejné velikosti, je neschopen zápisu čísel podle diktátu, zápisu číslic v čísle ve správném pořadí, není schopen zapsat čísla správně pod sebe podle jednotlivých řádů, je narušen zápis vícemístných čísel, inverzní zápis čísel, např. 6 a 9, nebo inverze typu 39 a 93 apod., vynechávky zpravidla nul ve vícemístných číslech, nepřehledný zápis početních operací, zejména do sloupců, např. u písemného násobení. v geometrii má dítě problémy s rýsováním i jednoduchých obrazců.
- **Ideognostická dyskalkulie** – porucha chápání matematických pojmů a vztahů mezi nimi. Jedinec např. nechápe, že číslo 4 lze vyjádřit jako 2×2 nebo jako $3 + 1$ apod. Dalším projevem je selhávání v řešení úloh, jakmile je pozměněn šablonovitý postup. Jedinec nechápe a nedokáže převést slovně vyjádřené vztahy mezi množstvím do početních operací.

- **Operacionální dyskalkulie** – tato porucha se projevuje narušenou schopností uskutečňovat matematické operace. Jedinec zaměňuje matematické operace a složitější operace nahrazuje jednoduššími. Jiným projevem je uchylování se k písemným formám řešení u velmi jednoduchých příkladů, neautomatizovanost a zvýšená chybnost v provádění sčítání a odčítání do 20, v násobení a dělení, složitější počítání se vyznačuje pomalostí a vysokou chybností a to je patrné především při pamětném počítání. Operacionální dyskalkulie se vyskytuje poměrně často.

Jednotlivé příznaky se zpravidla kombinují a prolínají a ztěžují dítěti učení. Pokud dítěti není věnována péče, postupně ztrácí o matematiku zájem. Může z ní mít i strach a tím dochází k zatěžování psychické stránky. Nastupuje únava a zkracuje se doba pozornosti ve škole. Učení přestává být efektivní.

Při podezření na dyskalkulii je potřeba si všimnout těchto faktorů:

- Má-li dítě potíže se zvládnutím učiva v matematice a pohybují-li se jeho výsledky trvale pod úrovní daného ročníku.
- Jaké jsou číselné představy dítěte a jestli zvládá spojení počet prvků – číslice.
- Jak se dítě orientuje v prostoru.
- Jestli je schopno matematické manipulace s předměty a čísly.
- Zda nezaměňuje matematické operace.
- Má-li představu číselné řady, jestli je schopno ji vyjmenovat a pokračovat v ní, orientuje-li se na číselné ose.
- Nepočítá-li předměty po jedné.
- Zda chápe pojem čísla.
- Jak chápe strukturu čísla a pozice čísla v číslici.
- Zda je schopno zapamatovat si číslice, zda nemá potíže při jejich čtení a při jejich psaní podle diktátu.
- Nezaměňuje-li číslice.
- Nemá-li problémy s chápáním matematických pojmů (např. větší-menší, více-méně, atd.) a zvládá-li třídit prvky podle tvaru, velikosti apod.
- Jak dlouho je schopno se soustředit vzhledem k jeho věku.
- Neobjevují-li se nápadnosti v chování.
- Nevyžaduje-li častou pomoc ze strany učitele.

Matematické schopnosti jsou tvořeny jednotlivými složkami, mají tedy svoji strukturu, jak uvádí Novák (12, s. 22), která zasahuje oblasti:

- zrakového a sluchového vnímání
- prostorové orientace
- paměťové
- verbální (slovního označování)
- lexické (čtenářské)

Důležité upozornění: Kopírování a šíření tohoto materiálu se doporučuje!

- grafické (písemné)
- operacionální, resp. numerické
- usuzování

Zásady práce s dyskalkulickými dětmi

- Nejdůležitější zásadou je individuální přístup. Aby učitelé akceptovali, respektovali dítě s poruchou učení a usilovali o jeho rozvoj, je zapotřebí projevy dítěte znát, vědět o nich. Čím více toho učitel o dítěti ví, tím lépe se připraví na rozmanitost jeho projevů i různost svých reakcí. To znamená, že lépe odhadne situaci, lépe bude předvídat, bude umět reagovat i v náročných životních situacích.
- Dítě s poruchou učení musíme vést tak, aby mělo možnost zažívat úspěch. Hledáme oblast, v níž je úspěšné, v níž ho můžeme pochválit. Ve výuce zadáváme takové úkoly, které je schopné splnit nebo náročnější úkoly členíme na menší kroky. Učitel by měl předcházet neúspěchům žáka, měl by preferovat pozitivní hodnocení vykonané práce.
- Při reedukaci obtíží je velmi důležité vycházet od manipulace s reálnými předměty doprovázené slovním komentářem, kdy dítě nahlas popisuje činnost, kterou dělá. Tak můžeme kontrolovat postup a v případě potřeby nesprávný krok opravit.
- Dále se snažíme reálnou situaci graficky znázornit. z toho by měl postupně vyplynout matematický zápis řešení příkladu, které se snažíme zobecnit a algoritmus upevnit.
- Složitější postupy se pokusíme rozdělit do menších kroků. Pokud dítě chybuje v úkolu, který se zdál být zvládnutý, vracíme se zpět k verbalizaci až k manipulaci.
- Procvičené a zautomatizované je potřeba stále opakovat. Volba cvičení a metod se řídí podle oblasti, v které dítě selhává.

Reedukace dyskalkulie podle Nováka

- U nás se reedukací dyskalkulie podrobně zabývá J. Novák, který ve své práci uvádí jednotlivé kroky při reedukaci této vývojové poruchy učení. Již na počátku školní docházky se setkáváme s nedostatky v oblasti elementárních pojmů a vztahů souvisejících s počítáním. Jsou to např. pojmy pro pojmenování čísel, pro označení porovnávání, řazení, atd. To vše se utváří v předškolním věku především formou her.
- Pro rozlišování slov „větší“, „menší“, pro zdokonalování směrové, stranové i prostorové orientace Novák využívá pomůcku čtvercového tvaru, která je vyrobená z tuhé fólie nebo tvrdého papíru. v ní jsou umístěny čtyři kruhové otvory různé velikosti. Dítě nejprve vsune prst do velkého kruhu a pohybuje jím po obvodu, potom tuto činnost opakuje u malého kruhu. Je důležité, aby se soustředilo na své hmatové pocity a aby činnost popisovalo. Tím bychom měli dítě dovést k tomu, který kruh je větší a který menší a tím k pochopení významu slov „větší“, „menší“. Pokud desku otáčíme, můžeme upevňovat i stranovou a prostorovou orientaci.
- Další cvičení spočívající opět na hře jsou zacílena na chápání pojmů „více – stejně“, „nejméně“ apod. Využíváme v nich hmatových pocitů s různou tíhou různého počtu poměrně malých, ale stejných předmětů, např. kovových kuliček. Několik předmětů vložíme dítěti do obou dlaní a žádáme je, aby si uvědomilo, jak jsou těžké. Cvičení provádíme s vyloučením bezprostřední zrakové kontroly. Začínáme od procvičování zřetelně různé tíhy v pravé a levé

dlani a správnost odpovědi vždy překontrolujeme zrakem. Teprve potom přistupujeme k porovnávání identických předmětů podle stejné tíhy v obou dlaních.“ (13, s.17)

Těmito postupy uvádí Novák dyskalkulické žáky do předčíselných pojmů.

DYSLEXIE

Dyslexie je vývojová porucha čtení.

- Bývá vrozená, nebo získaná změnami v centrální nervové soustavě v průběhu těhotenství a porodu.
- Problém pravděpodobně spočívá v nedostatečné souhře a spolupráci obou mozkových hemisfér.
- Projevuje se potížemi při zvládnutí čteného textu – dyslektik vypouští či zaměňuje slova a písmena.
- Počet dyslektiků v populaci vyspělých zemí nepřesahuje pět procent, u dalších pěti procent se však vyskytuje v méně zjevné formě.
- V České republice se závažné formy dyslexie objevují zhruba u 2 % dětí.
- Odklad školní docházky dyslexii nevyřeší – porucha přetrvává.

Tato porucha bývá dědičná. Rodiče dyslektici by mělo počítat s 50 % pravděpodobností, že jejich dítě bude trpět stejnými obtížemi. U některých jedinců lze poruchu odstranit, u jiných přetrvává v určité podobě až do dospělosti. V žádném případě však tato vada nesouvisí s inteligencí a není překážkou dalšího vzdělávání. Výjimkou nejsou případy, kdy dyslektici dosáhli v profesní kariéře vrcholu svého oboru.

Významné osobnosti s poruchou čtení:

W. A. Mozart, Leonardo da Vinci, Gustav Flaubert, Walt Disney, Hans Christian Andersen, Tom Cruise, Whoopi Goldberg, Pablo Picasso

nebo také

Albert Einstein, Alexander Bell, gen. George S. Patton, Thomas A. Edison, Winston Churchill, J. F. Kennedy, Woodrow Wilson, George Bush jr., nebo zakladatel Microsoftu Bill Gates

Nicméně ne všichni dyslektici jsou géniové. Rozložení skupiny dyslektiků je stejné jako rozložení celé populace. Jsou mezi nimi intelektuálové nadprůměrní, průměrní i podprůměrní.

Poměr dyslektiků mezi dívkami a chlapci je 1:10 v neprospěch chlapců. Chlapců postižených dyslektiků je desetkrát více.

Rozhodující význam pro výzkum, diagnostiku a nápravu specifických poruch učení měl Samuel Torrey Orton, jehož jméno nese také nejvýznamnější organizace zabývající se dyslexiemi (Ortonova dyslektická společnost, se sídlem v USA).

Diagnostika dyslexie

První příznaky dyslexie mohou být různé:

- dítě začne později mluvit
- obtížně se vyjadřuje
- má malou slovní zásobu
- nedokáže vytleskat slovo po slabikách

Všechny tyto symptomy však nejsou jednoznačné pro včasnou diagnostiku dyslexie. V některých případech může jít jen o vývojové opoždění, které se srovná do několika měsíců. Má-li však dítě s těmito příznaky rodiče nebo sourozence dyslektiky, je pravděpodobnost vývojové poruchy čtení vysoká a je třeba zaměřit do specializované poradny už v předškolním věku.

Další znaky dyslexie:

- dítě má problém rozeznat písmena
- zná abecedu, ale nedokáže ji poskládat do slabik a slov
- má obtíže se souvislým čtením
- má problém s rozeznáváním zrcadlových písmen (p – b, q – g)
- vypouštění písmen
- přidávání písmen
- absolutně nečitelná slova či písmena
- záměna písmen (klicka – kilka)
- záměna akusticky podobných písmen (g-k, v-f)
- záměna slov za slova úplně jiná
- nesprávné psaní čísel

Diagnostiku provádí pouze pracovník pedagogicko – psychologické poradny. Diagnózu nemůže určit ani rodič nebo učitel, dokonce ani dětský lékař.

Při diagnostice se musí vyloučit tyto okolnosti:

- zda nejde o následek smyslových vad
- zda má dítě přiměřenou inteligenci
- poskytuje-li mu jeho sociokulturní prostředí dost příležitostí ke vzdělávání

V rodině je třeba dyslektické dítě podněcovat k mluvení. Necháme si vyprávět zážitky (co se přihodilo u babičky, v mateřské škole, s kým si hrálo). Zpíváme dětské písničky, vytleskáváme říkadla a rozpočítadla. Případné chyby neopravujeme, jen správnou větu řekneme a zazpíváme. Především je nutné těmto dětem denně číst.

Vzdělávání žáků a studentů s dyslexií

Směrnice ministerstva školství stanoví, že je nezbytné vzdělávat žáky s poruchou učení tak, aby dítě handicapem netrpělo. Například:

- částečná redukce učiva
- poskytnutí delšího času k vypracování úkolů
- používání speciálních pomůcek (například PC)
- hledání jiných cest vzdělávání, které nejsou ovlivněny poruchou.

DYSMÚZIE

Dysmúzie se v literatuře objevuje zejména z pozice speciální pedagogiky, kde předpona dys- odkazuje k rozporu či deformaci. Na poli hudební psychologie termín dysmúzie nenajdeme. Zde je možno setkat se s pojmem amúzie.

Podle Kremličkové a Novotné dělíme dysmúzii na:

- expresivní
- totální

Expresivní dysmúzie nedovoluje reprodukci i velmi známého motivu

Totální dysmúzie je nedostatek hudebního smyslu vůbec.

V hudební psychologii lze najít pouze termín amúzie, která se vyskytuje ve dvou variantách:

- senzorické
- motorické

Senzorická (impresivní) amúzie se vyznačuje poruchami sluchového vnímání. Při této formě amúzie, která se objevuje velmi zřídka, je hudební vnímání snižené. Mezi základní charakteristické znaky patří problémy v oblasti sluchové diferenciaci výšky tónů a tónových vztahů, identifikace a reprodukce hraných tónů, rozpoznání barvy hudebních nástrojů, smyslu pro metrum, rytmus, tonalitu, harmonické cítění.

Motorická (expresivní) amúzie se v praxi objevuje častěji. Základem problému je chybná koordinace mezi sluchovou percepcí, popř. hudební představou a hlasem jako výkonným aparátem. Mezi charakteristické znaky motorické amúzie patří chybná reprodukce rytmu a melodie, problémy a poruchy koordinace pohybů s hudebním rytmem a tempem atd. V praxi je velmi obtížné rozpoznat lehčí formy poruchy od projevů dětí hudebně nerozvinutých či zaostávajících. Je nelehké určit hranici mezi poruchou a nerozvinutým či opožděným vývojem hudebních schopností.

Analogický problém vyvstává při určení hranice mezi terapií, reedukací a hudební výchovou. V podmínkách školního prostředí je základním úkolem rozpoznání problému a následná spolupráce s odborníky. Díky možnosti vyšetření v pedagogicko - psychologických poradnách lze odhalit rozsah a úroveň potíží. Zda jde o komplikace na základě opožděného vývoje, či poruchu, kterou je nutno řešit odlišným metodickým postupem.

Důležité upozornění: Kopírování a šíření tohoto materiálu se doporučuje!

Dysmúzie je definována jako špatná funkce hudebního vnímání. Z pohledu vývoje se jedná o funkci neúplně vyvinutou. Právě zde se nabízí zmiňovaná polemika o nejasné hranici mezi nutností terapie u těchto dětí a správně zvolených cvičení podporujících rozvoj hudebních schopností a dovedností. Obdobně se lze zamyslet i nad slovem amúzie. Přepona a- odkazuje ke ztrátě funkce, která byla již rozvinuta. Logicky tedy amúzie představuje poruchu, která je důsledkem ztráty schopnosti sluchového vnímání. Z tohoto pohledu nelze hovořit o dětech hudebně nerozvinutých, ani hledat nějakou spojitost či hranici jako v případě dysmúzie, protože funkce hudebního vnímání byla u amúzie již vyvinuta, ale posléze ztracena.

DYSORTOGRAFIE

Dysortografie je porucha učení postihující pravopis.

Nezahrnuje však celou gramatiku, vztahuje se převážně na tzv. specifické dysortografické jevy, kterými jsou rozlišování dlouhých a krátkých samohlásek, rozlišování slabik dy-di, ty-ti, ny-ni, rozlišování sykavek, přidávání a vynechávání písmen, popř. slabik, nezvládnání hranic slov v písmu. Patří sem i problematika nevhodné aplikace gramatických jevů v diktátech.

Porucha psaní se často pojí s poruchou čtení a kvality psaní písma. V praxi obvykle dochází ke zlepšování kvality čtení, ale výrazné obtíže v pravopise obvykle přetrvávají mnohdy i na druhém stupni základní školy.

V některých případech se jedná o dlouhodobou záležitost z hlediska nápravy, která nemusí být vždy stoprocentně účinná. Velmi záleží na tom, kdo všechno se na nápravné péči podílí, nakolik je péče komplexní a systematická. Systematičností myslíme právě sladění požadavků školy a rodiny.

Klasifikační řád ukládá učitelům přihlížet k diagnostikované poruše, ale pro možnost postupné nápravy poruchy psaní a pravopisu je nutné s žákem pracovat specifickými metodami.

Příčiny dysortografie

- porodní trauma a následná problematika LMD
- nedostatečně rozvinutá funkce důležitá pro psaní diktátů:
  - sluchové vnímání - skládání a rozkládání slov
  - zrakové vnímání - rozlišování zrcadlových tvarů, postřeh pro detail, fixace tvarů
  - reprodukce a vyvozování rytmu, tj. délek u slov
  - negativní vývoj v řečové složce rozumových schopností
- nedokonalost v jemné motorice, převod z jedné zrakové modality do jiné
- obtíže ve sladění vnímaného s koordinovanými a jemnými pohyby ruky
- specifické poruchy řeči (expresivní forma řeči i impresivní forma řeči)
- problematická pravolevá orientace, orientace na ploše, tzv. nevyhraněná lateralita
- tempo zpracovávání informací (bradypsychismus), zpomalené psaní, křečovitý úchop tužky
- oslabená paměť pro verbální logický materiál
- problematika dyslexie, dyspraxie
- specifické spouštěcí faktory , tj. rozvod, traumatická záležitost, snížená motivace atd.

Projevy dysortografie

- dítě píše ve škole velice pomalu, celková úprava v sešitech je neúhledná
- dítě není příliš motivováno pro práci v hodinách českého jazyka a dalších předmětů
- záměna písmen b-d-p, a-o, h-ch, m-n.
- měkčení v diktátech dy-di (dyvadlo-divadlo)
- vynechávání písmen, vkládání nesmyslných písmen
- spojování více slov v jeden větný celek
- znalost gramatických pravidel neodpovídá výkonu v diktátech
- vynechávání čárek, vkládání čárek
- neschopnost rozložit slovo na hlásky, slabiky a naopak
- chyby plynoucí ze specifické asimilace - píše tak jak sám sebe slyší
- nezvládnutí souhláskových shluků (krtek)
- záměna sykavek (s, c, z, š, č, ž)
- problematické osvojování si gramatického učiva

Co pro nápravu může udělat škola a rodina - zajistit komplexnost nápravné péče mezi žákem, školou, rodiči.

Metody psaní diktátů žáků postižených disortografií:

- zkrácený diktát - psát každou druhou větu
- vizuální diktát - žák doplňuje vynechané pravopisné jevy
- individuální diktát - realizovaný v pomalém pracovním tempu
- diktát s použitím pomůcek - možnost nahlédnout při nejistotě

Cvičení pro nápravu dysortografie

- cvičení sluchové analýzy a syntézy (sklad a rozklad slov)
- sluchové rozlišování výstavby slov : - znějí slova stejně? - kterou hláskou se liší - tvoření slov, která se liší jen jedinou hláskou
- sestavování slov z kostek s různými písmeny na stěně; sestavování různých slov z písmen, která tvoří zadané slovo
- určování počtu slov ve větě (třeba i graficky nebo stavebnicí)
- rozklady slov na slabiky : zvedni ruku když uslyšíš zvolenou slabiku
- kdo najde nejvíce slov se zvolenou slabikou, např. ve čtenářských tabulkách
- tvoření slov ze zpřeházených slabik
- rozklady slov na hlásky : rozklad slov na hlásky a z nich tvoření slov nových
- rozklad slovně zadávaných slov, zvláště delších
- tvoření nových slov přidáváním (odebíráním) hlásky, např. rada, brada atd.
- tvoření slov ze zpřeházených hlásek nebo slabik (možno provádět písemně)
- skládání slov ze slabik : - po-le-tí-me, žák opakuje celé slovo
- tvoření nových slov záměnou slabik : lepí - píle
- zrakové rozlišování
- vyhledávání shodných a rozdílných obrázků
- skládání rozstříhaných obrazců, dokreslování obrázků nebo písmen

Důležité upozornění: Kopírování a šíření tohoto materiálu se doporučuje!

- spojování čarou týchž písmen pouze jinak tvarově vyjádřených či v různé poloze zapsaných
- postřehování stejných nebo nestejných obrazců
- různobarevné křížkování písmen, která mají háček, čárku, kroužek či tečku ve slovech
- rozlišování figura pozadí : - vyhledávání předmětů na pozadí - vyhledávání písmen na pozadí
- postřehování často zaměňovaných písmen
- rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek (nejvhodnější pomůcka - bzučák)
- grafické znázornění délky samohlásek (krátké tečkou, dlouhé čárkou)- př. ko mi ník . .
- znázorňování slov krátkými a dlouhými samohláskami pomocí stavebnice
- rytmická cvičení beze slov (žáci počítají kolik zvuků slyšeli, potom napodobují rytmus vytleskáváním)
- doplňování krátkých a dlouhých samohlásek do textu
- rozlišování slabik dy-di, ty-ti, ny-ni
- rodič předřikává dvojice slabik, dítě opakuje, ohmatává příslušnou tvrdou či měkkou kostku
- vyhledávání slov s danou slabikou: dítě mačká např. tvrdou kostku dy (dý), současně slabiku vyslovuje a vyhledává slova s touto slabikou, např. dým, dýchám
- rozlišování slov, která se liší tvrdostí slabik : - doplňování slov do vět. Na stole (tyká - tiká) budík.
- rozlišování sykavek (s, c, z, š, č, ž)
- rozlišování sykavek ve slabikách, rozlišování sykavek ve slovech
- vyhledávání slov se sykavkami v textu, rozlišování sykavek v jednou slově (rozcvička, zašelestil)
- rozlišování b -d - p
- nácvik provádíme zapojením jak zrakového, sluchového i hmatového smyslu : - přiřazování písmen obrázkům nebo opačně podle toho, jakou hlásku ve slově slyší
- nácvik pomocí metody barevných kostek : - jednotlivá písmena abecedy jsou nalepena na kostkách tak, že samohlásky mají jednu barvu, souhlásky jinou. Ta písmena, která si dítě plete, např. b - d, mají vždy určitou barvu, kterou si dítě spojuje s obrazem hlásky.
- v jakémkoliv textu dítě barevně vyznačuje písmena, která zaměňuje

Pomůcky vhodné k nápravě dysortografie

- Bzučák, hudeb. nástroje, stavebnice s krátkými a dlouhými prvky; tvrdé kostky se slabikami dy, ty, ny a měkké kostky se slabikami di, ti, ni; karty s písmeny; obrázky se slovy, která obsahují sykavky; tabulky se čtveřicí písmen, která dítě zaměňuje
- Soubor cvičení pro dyslektiky II. (rozlišování slabik a sykavek) a III. (sluchová analýza a syntéza)
- Karty s tvrdým a měkkým i - y; karty s předložkami; karty s párovými souhláskami; přehledy mluvnického učiva; dopl. cvičení
- Tabulka na diferenciaci jevů (př. rozbory, sešit na vyjmenovaná slova)
- Předtištěné diktáty; pracovní sešity Nová škola Brno
- Metody hodnocení a tolerance dětí s SPU autoři : H. Žáčková a D. Jucovičová

DYSPINXIE

Dyspinxie představuje specifickou poruchu kreslení, která je charakteristická nízkou úrovní kresby. Dítě zachází s tužkou neobratně, tvrdě, nedokáže převést svou představu z trojrozměrného prostoru na dvojrozměrný papír, má potíže s pochopením perspektivy.

Dítě trpící dyspinxií má potíže s pochopením stereometrie a s rýsováním.

Pozadí dyspinxie:

- porucha v oblasti vizuální (dysgnosie)
- porucha v oblasti motorické (dyspraxie)
- porucha obou oblastí

Projevuje se:

- nízkou úrovní kresby a obkreslování
- neobratným zacházením s tužkou, pastelkou a perem
- obtížemi s chápáním perspektivy
- neobratností v jemné motorice.

Obvykle se zde projevuje spojitost poruch:

- Dítě, které není schopné naučit se psát, nemůže být dobře kreslit. Při zjišťování dysfunkcí se používají nejvíce kresebné testy.
- Porucha postihuje jak složku vizuální, tak motorickou.
- Držení kreslicích potřeb je křečovitě a neobratně, tahy jsou tvrdé a nejisté.
- Postižený nedokáže graficky znázornit svoji představu, přenést trojrozměrnou představu na dvojrozměrný papír.
- Kresba má nízkou, až primitivní úroveň, odpovídající věkově mladším dětem.
- Tvary jsou nedokonalé.

Nápadná je disproporce jednotlivých částí těla postav, špatné připojení jednotlivých částí těla postavy, vynechání důležitých detailů, zvláštní až bizarní tvary, používání geometrických tvarů, nápadná poloha postavy v prostoru, obtíže s rozvržením plochy papíru.

Porucha se nevyskytuje většinou sama, ale ve spojitosti s jinými poruchami.

DYSPRAXIE

Dyspraxie je specifická vývojová porucha motorických funkcí. Podobně jako dyslexie, dysortografie, dysgrafie a dyskalkulie patří i dyspraxie mezi specifické vývojové poruchy učení. Všechny uvedené poruchy se mohou vyskytovat samostatně, často se však navzájem kombinují.

Dyspraxie je specifická vývojová porucha motorických funkcí u dítěte s inteligencí průměrnou a vyšší.

Odborníci poruchu definují jako postižení nebo nezralost v plánování a organizaci pohybů, která vede k připojeným obtížím v jazyce, vnímání a myšlení.

- Dítě s dyspraxií vykazuje rozdíl mezi pohybovými schopnostmi a věkem.
- Má obtíže při osvojování komplexních pohybových dovedností.
- Hrubá motorika je ve vývoji opožděná a dítě má problémy v nápodobě viděných pohybů. Následně si obtížně osvojuje úkoly vyžadující jemnou motoriku.
- Dítě trpící touto poruchou je často označováno za neobratné, nemotorné či nešikovné.

Projevy dyspraxie

- Předškolní věk
  - neobratnost při dětských hrách,
  - problémy např. při jízdě na koloběžce, na kole, při hře s míčem, s udržováním rovnováhy
  - potíže v oblasti sebeobsluhy (stolování – špatná koordinace pohybů ruka - ústa, oblékání, zapínání knoflíků, obouvání, zavazování tkaniček apod.)
  - výtvarné činnosti – kreslení, modelování, stříhání, skládání
  - řeč – může být horší srozumitelnost, potíže zejména při vyslovování artikulačně náročnějších slov
- Mladší školní věk
  - objevují se problémy v souvislosti s adaptací na školní režim
  - dítě je nešikovné a pomalé, často bývá poslední
  - pohybová neobratnost a špatná koordinace se projevují zejména v tělesné výchově a pracovním vyučování
  - objevují se potíže s psaním (pomalé tempo psaní, neúhledný rukopis)
  - přetrvává-li neobratnost v artikulační oblasti, mohou vznikat i chyby při psaní v důsledku artikulační neobratnosti (dítě často píše tak, jak vyslovuje)
  - pomalost při oblékání, jídle (manipulace s oděvem a příborem je pro dítě náročnější)
  - dítě si hůře pamatuje více instrukcí najednou, neví, kde má začít
  - častý je motorický neklid – dítě se stále vrtí, neposedí, pohyby jsou nekoordinované
  - mohou se objevovat i somatické obtíže – bolesti břicha, hlavy, únava, nevolnost (jsou důsledkem napětí, které dítě prožívá)
- Starší školní věk
  - pohybová neobratnost dítě vyřazuje ze sportovních aktivit a některých zájmových činností
  - nešikovnost a pomalé tempo ztěžuje život při plnění běžných denních činností
  - je přítomna zvýšená unavitelnost, která se může projevit neklidem a vyrušováním v pozdějších vyučovacích hodinách, popř. doma při přípravě na vyučování

Děti s dyspraxií se mohou jevit také jako líné, nevychované, bez zájmu či neukázněné. Společné jsou jim ve většině případů pocity méněcennosti, nepochopení, osamění a bezmocnosti. Z toho často pramení sekundární poruchy chování, kterými se tyto děti na sebe snaží upozornit.

Jak pracovat s dítětem postiženým dyspraxií

Má-li dítě problémy s koordinací, potřebuje pochopení svého učitele. Přistupuje-li učitel k dítěti citlivě, dítě ze sebe vydá maximum. Je však potřeba brát na jeho potíže ohled a snažit se mu činnosti, které jsou pro něj obtížné, usnadnit.

Proto je třeba dodržovat určité zásady:

- je-li dítě zjevně unavené a neschopné se soustředit, je třeba mu dát „oddechový čas“ (někdy totiž už není schopné přijímat informace)
- pamatujte, že neklid a podivné chování často nebývají jeho chybou
- pokuste se nesrovnávat je s ostatními ve třídě
- podporujte skupinovou práci (pomůže mu se sociální interakcí)
- oceňujte snahu (před celou třídou), ne pouze dobré výsledky
- umožněte mu zažít úspěch (nemusí jít jen o školní aktivitu)

Čtení a psaní

- není vhodné dávat dítěti přepisovat úkoly (snažilo se již napoprvé, podruhé to tedy lepší nebude; u dyspraxie je při opisování tendence spíše ke zhoršování)
- nenuťte je číst nahlas, když je mu to nepříjemné (nemusí jít jen o dítě s méně srozumitelnou řečí, dítě může mít jiný problém)
- dávejte mu na splnění úkolu více času a netrestejte ho, když práci nedokončí
- není rozumné nutit dítě k dokončení úkolu o přestávce nebo po vyučování (bude mít dojem, že je kvůli svým problémům trestáno, i když se snaží)
- všechny pokyny zadávejte postupně po malých částech, je-li potřeba, požádejte dítě, ať vám pokyny zopakuje

Učební pomůcky

- doporučte použití průhledného penálu (obsah lze snadněji kontrolovat)
- aby papír neklouzal, použijte na jeho přichycení podložku se svorkou
- dítě by mělo používat takové tužky, se kterými se mu dobře pracuje (např. trojhranné nebo silnější), také u pera umožněte výběr z širší nabídky
- má-li dítě potíže s používáním pravítka, opatřete je na obou koncích přilnavým materiálem, aby se po papíře neposunovalo
- psaní může být snadnější na šikmé pracovní ploše (ke stolu lze připevnit šikmou pracovní desku)
- dítě má na židli sedět s nohama na podlaze (nedosáhne-li jimi na zem, podložte je – dítě potřebuje větší stabilitu)

Pracovní záznamy

- na tabuli jednotlivé části práce barevně odlišujte
- nové informace opakujte
- umožněte používání kazetového magnetofonu, kalkulačky nebo notebooku
- dítěti dávejte kopie textů, kam bude pouze doplňovat odpovědi a nebude muset opisovat celá zadání (nepřetěžovat dítě psaním)
- dbejte na to, aby mělo správně zapsané úkoly
- pobídněte některého spolužáka, aby neobratnému dítěti pomáhal a aby je upozorňoval na to, co se právě dělá

Komunikace, sociální dovednosti

- při zadávání úkolu dbejte na to, aby mezi vámi a dítětem byl oční kontakt
- nabádejte dítě k tomu, aby půjčovalo své věci spolužákům, třebaže nebude příliš ochotné
- dejte mu možnost odpočinout si od ostatních dětí (bude-li se chtít např. vrátit po hlavní přestávce do třídy o 5 minut dříve, umožněte mu to)
- nezapomínejte, že některé děti s dyspraxií mívají problémy s orientací v čase a prostoru (špatný odhad trvání délky úkolu či určitého časového úseku, s odhadem vzdáleností, s orientací v rozlehlé budově), připomeňte mu, že už je čas na určitou činnost apod.
- podporujte dítě v tom, aby si vyhledávalo informace o věcech, které ho baví (bude o nich více vědět, zlepší se jeho pozice mezi vrstevníky)
- v hovoru o dítěti používejte pozitivní slovník – např. „zapálené“, „hbité“, „zvědavé“; dítě si vytvoří zpětnou vazbu, čímž se zvýší jeho sebevědomí
- vždy je potřeba hledat a objevit oblasti, v nichž je dítě úspěšné (a nemusí jít jen o oblasti související se školou), dát mu najevo, že víme o tom, co dovede a umí i jinde.

ADHAD, ADD, LMD

ADHD (zkratka anglického „Attention Deficit Hyperactivity Disorder“, porucha pozornosti s hyperaktivitou patří mezi neurovývojové poruchy.

ADD (Attention-Deficit Disorder) obsahuje symptomy nepozornosti, pokud se přidruží symptomy hyperaktivity a impulzivity, pak se jedná o ADHD (Attention-Deficit Hyperaktivity Disorder).

LMD (lehká mozková dysfunkce) nerozlišuje, zda se jedná o poruchu pozornosti provázenou hyperaktivitou či poruchu pozornosti bez hyperaktivity.

Ve školském zákoně (zákon č. 561/2004 Sb., § 16) jsou tyto poruchy označeny jako vývojové poruchy chování a spolu s vývojovými poruchami učení, mentálním, tělesným a smyslovým postižením, vadami řeči a autismem jsou zahrnuty do kategorie zdravotního postižení. Ze zákona vyplývá dětem s touto poruchou právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem.

Primární příčiny:

- genetický vliv
- hypoxické poškození mozku před a během porodu (přidušení)
- vlivy prostředí
- toxikomanie, alkoholismus a kuřáctví matky
- nevhodná výživa matky a dítěte
- nevhodné životní prostředí
- infekce v průběhu těhotenství a po porodu

Sekundární příčiny:

- sociální prostředí
- výchova

Projevy ADHD:

- hyperaktivita - zrychlení pohybů a reakcí, časté a zbytečné pohyby
- poruchy učení
- impulzivita
- poruchy motoriky
- poruchy percepce (vnímání) – narušena je analyticko-syntetická činnost CNS
- neurotické rysy
- emoční labilita
- specifické neurologické nálezy
- poruchy koncentrace pozornosti
- poruchy spánku a zažívání
- porucha řeči a sluchového vnímání

Projevy ADD:

- hypoaktivita - zpomalení pohybů a reakcí
- více problémů v pozornosti a percepčně motorických úkolech
- poruchy učení
- neschopnost zaměřit pozornost na určitou činnost
- velmi pomalé pracovní tempo
- obtíže v navazování sociálních vztahů
- zdání neschopnosti pamatovat si a učit se

Podezření na ADHD se doporučuje řešit v případech, když:

- je na uhlídání dítěte potřeba vynaložit víc času a námahy, než ostatní rodiče
- je dítě víc než 6 měsíců neklidné, nepozorné, impulzivní více než ostatní, stejně staré děti
- si ostatní děti nechtějí hrát s dítětem, protože je hyperaktivní, nebo agresivnější
- ostatní rodiče upozorňují na zvýšenou agresivitu a dráždivost dítěte
- si rodiče s dítětem neví rady, jsou vyčerpaní, přistoupili na fyzické tresty
- rodiče považují za rizikové nechat dítě chvíli samotné

Projevy dětí s ADHD ve školském prostředí:

- Mateřská škola
  - konflikty s dětmi
  - děti si s ním nechtějí hrát
  - nejsou oblíbené
  - pošťuchují se
- Základní škola
  - školní neúspěch
  - konflikty s pedagogy a dětmi
  - nesoustředěnost
  - vyrušování v hodině
  - agresivita, vulgarita
  - neobratnost
  - zbrkllost
  - nevydrží se hlásit, vykřikne odpověď
  - stěžuje si na přístup učitelů
  - vzbuzuje ve třídě trvalé napětí - vyžaduje po učiteli zvýšenou pozornost
  - přetrvávající hravost

Doporučení učitelům:

- komunikace s žákem, stanovit vhodná pravidla a systém, vymezit mantinely
- komunikace s rodiči - jednotný postup
- neokřikovat, dohodnout se na signálním gestu, které zastaví nevhodné chování
- pozitivní motivace, často používat pochvalu
- neoznačovat žáka - "ty jsi zlobivý", "to jsi způsobil"
- neklid zastavit neverbálně - dotykem
- umožnit změnu polohy (pokud to umožňuje situace), nenutit k předpisovému sezení
- nenutit žáka ke zklidnění, zvláště ne slovně
- zavedení stereotypů
- v psaní tolerantní hodnocení
- snažit se střídat činnosti
- využít jeho kladné stránky
- odstranit ze zorného pole žáka rušivé podněty
- klidný přístup
- kontrolovat průběh práce, zapisování do úkolníčku